

9.4.2020

EOAK/2816/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Håkan Stoor

Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

1 KANTELU

Kantelija arvosteli HYKS Psykiatriakeskusta siitä, että hänelle ei ollut annettu päätöstä hänen yhteydenpitonsa rajoittamisesta poikaansa, joka oli sairaalassa hoidettavana (jälj. potilas). Kantelijan mukaan hänet on määrätty potilaan edunvalvojaksi sekä potilaan hoitoa että taloudellisia asioita varten.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin seuraava selvitys:

- HUS Psykiatrian vs. hallinnollisen ylilääkärin A:n lausunto 10.6.2019
- HYKS Psykiatrian toimialueen linjajohtajan, ylilääkäri B:n selvitys 4.6.2019.

Käytettävissäni ovat olleet myös seuraavat asiakirjat:

- Yhteydenpidon rajoittamisesta 24.4.2019 tehty päätös
- Kantelijan muistutukseen 4.6.2019 annettu vastaus.

3 RATKAISU

Katson, että HYKS Psykiatriakeskuksessa on menetelty lainvastaisesti, kun kantelijan ja potilaan yhteydenpidon rajoittamisesta tehtyä päätöstä ei ollut laadittu eikä annettu tiedoksi mielen-terveyslain mukaisesti.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Selvitys

Selvityksen mukaan kantelijan yhteydenpitoa potilaaseen rajoitettiin heti toisena hoitopäivänä. Päätös tehtiin suullisesti. Ensimmäinen kirjallinen rajoituspäätös tehtiin vasta 24.4.2019 eli lähes kaksi viikkoa sairaalaan tulon jälkeen.

Selvityksen mukaan kyse on ollut inhimillisestä virheestä ja sairaalassa tullaan kantelun jälkeen kiinnittämään erityistä huomiota rajoituspäätösten lomakekäytäntöihin ja päätösten tiedoksianto.

3.2 Lainsäädäntö

Yhteydenpidon rajoittaminen

Mielenterveyslain 22 j §:ssä säädetään seuraava:

Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle käyttämällä puhelinta, lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä sekä vastaanottamalla vieraita.

Potilaan yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

[3-4 momentti poistettu tässä]

Sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tai muun vastaavan lääkärin on tehtävä 2 momentissa tarkoitettu yhteydenpidon rajoittamisesta kirjallinen päätös. Ennen päätöksen tekemistä on potilaalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, milloin yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa se toteutetaan. Rajoitusta koskevan päätöksen tulee olla määräaikainen ja se saa olla voimassa enintään 30 päivää kerrallaan.

Lääkärin päätös yhteydenpidon rajoittamisesta on laadittava sosiaali- ja terveysministeriön vahvistaman kaavan mukaisesti (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus mielenterveyslain mukaista tahdosta riippumatonta hoitoa koskevien lomakkeiden kaavoista ja potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisen valvonnasta 1582/2015, 3 § ja asetuksen liite).

Mielenterveyslain 24 §:n mukaan sairaalan lääkärin päätökseen, joka koskee yhteydenpidon rajoittamista 22 j §:n 2 momentin nojalla, saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Muilta osin muutoksenhausta säädetään hallintolainkäyttölaissa (586/1996).

Valitusoikeus

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen hallintolainkäyttölain 6 §:n mukaan päätöksestä saa valittaa se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa.

Hallintolainkäyttölain 18 a §:n mukaan edunvalvoja, joka on määrätty täysivaltaiselle, käyttää päämiehensä ohella itsenäisesti puhevaltaa asioissa, jotka kuuluvat hänen tehtäviinsä. Jos edunvalvoja ja hänen päämiehensä ovat puhevaltaa käyttäessään eri mieltä, päämiehen kanta on ratkaiseva, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.

Vastaavat säännökset sisältyvät nykyään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin (808/2019).

Tiedoksianto

Hallintolain 54 §:n mukaan viranomaisen on annettava tekemänsä päätös viipymättä tiedoksi asianosaiselle ja muulle tiedossa olevalle, jolla on oikeus hakea siihen oikaisua tai muutosta valittamalla.

Hallintolan 60 §:n 1 momentin mukaan tiedoksianto on toimitettava postitse saantitodistusta vastaan, jos se koskee velvoittavaa päätöstä, jonka tiedoksisääntö alkaa kulua muutoksenhakuajaksi tai muu vastaanottajan oikeuteen vaikuttava määräaika. Sääntöksen 2 momentin mukaan asiakirja voidaan myös luovuttaa tiedoksiannon vastaanottajalle tai tämän edustajalle. Tiedoksiannosta on tällöin laadittava kirjallinen todistus, josta on käytävä ilmi tiedoksiannon toimittaja ja vastaanottaja sekä tiedoksiannon ajankohta.

3.3 Arviointi

Selvityksen perusteella on selvää, että sairaala on laiminlyönyt velvollisuutensa laatia yhteydenpidon rajoittamisesta asianmukainen päätös ministeriön vahvistamalle lomakkeelle. Lisäksi on laiminlyöty päätöksen tiedoksianto kantelijalle potilaan edunvalvojana ja henkilönä, johon päätös kohdistuu.

Potilaan ja hänen omaisensa välisen yhteydenpidon rajoittamisella puututaan heidän yksityiselämänsä suojaan, josta säädetään perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Puuttuminen on sallittua vain silloin, kun se perustuu lakiin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä on vakiintuneesti katsottu, että laissa olevien menettelysääntöjen rikkominen merkitsee artiklan loukkausta (esim. M.M. v. the Netherlands, tuomion kohta 44-46).

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on 30.1.2010 antanut Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirille huomautuksen alaikäisen potilaan omaisuuden haltuunottoa koskevan päätöksen tiedoksiannon laiminlyömisestä lapsen huoltajalle (pätös dnro 373/2019 on luettavissa osoitteessa www.oikeusasiamies.fi). Apulaisoikeusasiamies totesi päätöksessään seuraavaa:

Sairaalan menettely on vaarantanut lapsen huoltajien mahdollisuuden saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi. [...] Päätöksentekoon osallistuneiden tulee sen vuoksi varmistua siitä, että päätös annetaan potilaalle tai hänen edustajilleen asianmukaisesti tiedoksi ja että he ovat tietoisia muutoksenhakuoikeudestaan.

Tässä tapauksessa potilas on täysi-ikäinen, mutta terveydentilansa vuoksi hänen ei ollut mahdollista itse valvoa oikeuksiaan. Kiinnitän sen vuoksi uudelleen vakavaa huomiota menettelysääntöjen noudattamiseen mielenterveyslain mukaisista rajoituksista päätettäessä.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan HYKS Psykiatrian toimialueelle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän sinne jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin.